

ENTREVISTA A LLUÍS QUERALT I ARBOÇ, fill de la Selva del Camp. Setanta-cinc anys.

per Ingrid Queralt i Montserrat

D'on eren els seus pares?

La mare era de la Selva del Camp i el pare del Morell.

Ha canviat alguna vegada de domicili?

Sí. A la Selva, sempre vaig viure a la muralla de Sant Rafel, i als 15 anys vaig venir aquí a Valls, d'on ja no m'he mogut.

Quan i amb qui et vas casar?

Em vaig casar amb Francesca Fort Prats, el dia 4 de gener del 1940.

Què li agrada fer?

De jove, m'agradava molt llegir, i també havia fet anelles de fusta d'alzina d'una peça, que havia après a fer a l'Escola del Treball quan era jove i com que tots els treballs es quedaven a l'escola, en vaig fer a casa per tenir-les sempre. L'Escola del Treball era on jo vaig anar a aprendre les quatre regles i on un parell de vegades a la setmana fèiem taller de fusta.

En quines empreses ha treballat?

De primer, vaig fer de carreter a la carreteria d'un tal Badia, i després, quan es van acabar els carros, vaig ser quatre anys en una fàbrica de xapes de fusta per a mobles, i després vaig fer vuit anys de fuster a cal Solme, fins que va quebrar la casa, i els quatre anys que em faltaven per a jubilar-me, els vaig fer a una indústria del paper, d'arts gràfiques, on portava una furgoneta i feia el repartiment del gènere.

Com va viure la Guerra Civil?

Mira, de tota manera. La vaig viure de molt bé i de molt "ce", perquè com que la meua lleva estava servint, em van destinar sol (tots els altres eren d'infanteria i els van portar cap a Madrid (quasi tots), ja que era l'únic de tot el poble que era del cos d'enginyers "sapadors", em van destinar al quarter de Lepanto de Barcelona. Després de dos o tres mesos de ser allí em van enviar al front d'Osca, on hi vam ser sis o set mesos. Després

ens van portar al Carrascal d'Osca, on hi va haver uns bombardejos molt anomenats, i després d'allí ja ens van portar cap a un altre front, a Saragossa, concretament a Fuentes de Ebro, fins que els rojos van arribar a Terol. Llavors, quan feia vuit o deu dies que Terol era nostre, dels "rojos", els exèrcits de Franco van fer uns atacs molt forts i ens van fer anar des de dalt a Osca, caminant durant tres o quatre dies, fins a la carretera general de la vora de Sagunto.

On estava quan va esclatar la guerra el dia 18 de juliol?

Jo em trobava a casa, tot i que la meua lleva estava servint, ja que hi havia una ordre per la qual es podia anar a aprendre la instrucció abans de presentar-se a files, i si quan et feien presentar aprovaves un examen que et feien fer, llavors tan sols servies vuit mesos. Per això, el 18 de juliol estava a casa, ja que m'havien llicenciat a primers de juliol, però si jo no hagués passat l'examen, hauria hagut de fer més de vuit mesos i la guerra m'hauria agafat a Saragossa. En esclatar la guerra, els voluntaris del poble van anar amb els "rojos", però després els faltava personal i van demanar les dues últimes lleves, la del 34 i la del 35 i llavors, jo que era de l'última vaig haver d'anar al front d'Osca.

Què recorda d'aquells dies?

Quant a anècdotes, al front d'Osca en vam tenir una: Nosaltres, els "rojos", teníem Osca, Terol i Saragossa, però d'Osca només teníem el cementiri, ja que la ciutat encara estava en mans de l'exèrcit de Franco, i l'anècdota és que, com que no hi havia murs ni barricades on resguardar-se, els rojos vàrem buidar tot de nínxols, i ens vam posar a dins per a resguardar-nos dels atacs dels nacionals. D'aquesta manera, vam resisitir bastant de temps.

Què va succeir al poble, el 18 de juliol?

A la Selva, va passar una cosa molt rara. Hi va haver un home que era del comitè revolucionari -perquè llavors hi va haver revolució i van treure els de dretes que eren al poder i van formar un comitè revolucionari- que va marxar cap a Barcelona, perquè la Selva era poc per a ell, i es va fer d'un comitè revolucionari de Barcelona, i un dia va comparèixer a la Selva ell sol, amb una llista de persones, i va dir al comitè d'allà a la Selva que s'havien de matar totes les persones de la llista que ell portava; i és clar, en aquesta llista, hi havia homes molt bons del poble que no havien fet mai res, ni s'havien posat mai en política, i precisament el primer de la llista era un metge molt bo que havia salvat moltes vides a la Selva, un home que es prestava a ajudar a tothom, curava els ferits de la revolució... i tot això sense quasi cobrar, per això se l'estimava tota la Selva. Els del comitè de la Selva van dir-li que no el volien matar, i el del comitè de Barcelona, un tal Arboç, que era conegut per renom de "lo pataco", va tornar a venir amb un grup dels revolucionaris de Barcelona per convèncer els de la Selva. El comitè de la Selva els va fer fora tot amenaçant-los, però l'endemà, el comitè de la Selva va anar a buscar a casa seva aquell que havia portat la llista, i tot i ser també dels rojos (encara que fos dels de Barcelona) el van agafar. Després, els del comitè van fer una crida a tot el poble perquè vingués tothom i fer-li una mena de judici popular, i van posar l'home en qüestió dalt d'un balcó, i tot el poble, de la plaça estant, va demanar la seva mort (igual que la passió de Jesús). Aquell judici, però, no va ser gaire just, perquè ell només demanava poder parlar, i el poble, de tanta ràbia que tenia, no el va deixar parlar. Després, el van fer baixar, i en ser a la portalada de la vila, on hi havia tot el poble reunit, la gent, sense haver-se posat d'acord, van fer una

mena de passadís amb dues cadenes de persones donant-se les mans i els del comitè revolucionari es van posar al mig junt amb l'acusat. Llavors tot el poble el va acompanyar, fent una cadena humana fins a una riera que estava a més d'un quilòmetre del poble, tot dient que l'anaven a matar. No hi faltava ningú del poble, homes, dones, nens, hi érem quasi tots, d'un poble de 4.000 habitants. Mentre anàvem cap a la riera, l'home acusat es va pixar i cagar a sobre de la por que tenia, i en arribar a la riera, els del comitè, que anaven armats, van fer-lo caminar un tros ell sol i el van afusellar, davant de tot el poble, i una vegada mort, i tot ple de sang, el president del comitè li va tirar el tir de gràcia (cosa que nosaltres, joves, no havíem vist mai), i tot el poble se'n va anar i el van deixar allí.

Va passar res més? Hi va haver més morts?

No d'aquesta envergadura, però potser sí que van matar a algú més. Bé, allí va ser com a tots els pobles, van agafar el capellà del poble, llavors també hi havia un convent de frares i monges, però no els van fer res, van dir-los que marxessin i després van cremar el convent buit i l'església. Només van cremar un home que no va poder sortir del convent, i el van cremar junt amb una biblioteca de les més bones de la província.

Va haver-hi persecucions?

Sí, alguna. Com que s'havia de cremar la parròquia van fer venir a la força a tots els rics i religiosos del poble que anaven cada dia a missa i com que l'església era molt gran i creien que no es cremaria, van fer-los carregar totes les estatuës, bancs, cadires, figures, i tot el que hi havia a l'església amb els seus carros i els ho van fer portar tot cap a la riera, on ho van cremar en una foguera que va durar molts dies. Els rojos van fer-ho cremar tot als rics per no carregar amb les culpes.

I l'església, van cremar-la al final?

No ho sé, perquè jo me'n vaig anar cap al front. Però tot l'altar de l'església va quedar emmascarat, no sé si perquè la van cremar llavors o bé més endavant, ja que durant tota la guerra hi va viure gent i s'hi allotjaven les tropes que passaven.

Hi va haver festes per la sublevació de Franco?

No, llavors tothom va callar i es va tancar a casa, i el comitè feia el que li semblava, fins i tot van anar a buscar la gent a casa seva per matar-la, però això jo ja no ho vaig veure, només m'ho han explicat.

Que hi va haver incautacions?

Dona, de moment sí, mentre va durar la guerra van incautar les collites i les terres als propietaris, però quan la guerra va estar acabada van haver-ho de tornar tot.

Hi va haver saquejos?

Sí, algun, però jo quasi que no en vaig veure.

Vas estar al front o a la reraguarda?

Estàvem al front, però el nostre cos no era un cos d'atac ni de defensa, sinó que nosaltres només fèiem trinxeres; de dia ens estàvem a cobert a uns quants quilòmetres de la línia de foc, a la reraguarda, i en arribar a la nit anàvem a fer trinxeres a primera línia, cosa que sembla que no era perillós, però sí que ho era, ja que l'exèrcit enemic sempre estava a l'aguait per por d'un contratac i anaven tirant tota la nit, encara que a les fosques, i per això també hi havia alguna baixa, però poques perquè tiraven a l'atzar. Quan començàvem una nova trinxera ens havíem de donar manya, ja que no estàvem a cobert de res, però una vegada havíem foradat un parell de pams ja estàvem més segurs, ja que com la

terra la tiràvem a la part de l'enemic, ja fèiem una muntanyeta de dos pams més i les bales ja no ens abastaven. De tota manera en sentíem xiular moltes. Però jo havia fet de "sapador" molt poques nits, ja que com que sabia tocar la trompeta, em van donar una trompeta i jo avisava i reunia les tropes a toc de trompeta, i una vegada reunides jo em quedava moltes vegades al lloc.

Quan va ser mobilitzat?

Per allà al novembre o desembre.

On va fer la instrucció?

A Valls, al passeig de l'Estació. Feien pagar 30 pessetes, que llavors era molt, i pujaven uns militars retirats de Tarragona, que ens en van ensenyar.

Va entrar en combat? On?

No, mai no vaig entrar en combat, però les primeres trinxeres que vaig fer van ser al front d'Osca.

En quin regiment i divisió estava?

Érem del regiment de "sapadors" número quatre, però estàvem agregats amb Lister, Campesino... que eren els generals que hi havia al front.

Quines poblacions i fronts van recórrer durant la guerra?

El front d'Osca, el de Saragossa i el de Terol, i prou, ja que quan vam marxar de Terol perseguits pels exèrcits de Franco, vam haver que fugir camp a través, i ens passàvem tot el dia caminant, fins que passàvem la nit en algun poble i, de bon matí, ja havíem de tornar a fugir perquè els de Franco ja tornaven a ser allí, i amb tres o quatre dies vam arribar a la carretera general que va de Barcelona a València, i una vegada allí, teníem dues opcions: o anar cap a Catalunya, cap a casa, o anar cap a la part de València. La majoria van tirar cap a Catalunya, i es van equivocar, encara que jo hagués fet el mateix, però jo era "furriel", i per tant encarregat del subministrament de les tropes, i quan vam arribar a la carretera general, jo anava amb el camió dels subministres, i els altres a peu. En arribar a la carretera, com que anàvem a la desbandada, ens van dir que cadascú tirés cap allà on volgués, i alguns van tirar cap a Catalunya, però jo, tot i que festejava i hi tenia els pares i germans, no hi vaig voler tirar, ja que vaig pensar que per la part de Catalunya hi petaven més, i d'altra banda, si tirava cap a València encara podria fer de "furriel", per això vaig pensar que com que la guerra no havia de durar massa, ja que nosaltres ja anàvem a la desbandada, ja tornaria a casa en un moment més propici, i la meva decisió va ser encertada, perquè els pobres que van tornar cap a casa, van tornar-los a mobilitzar a tots de seguida i van fer cap a la batalla de l'Ebre, la més forta que ha tingut Espanya, on molts d'ells van morir. Jo, gràcies a ser furriel me'n vaig lliurar, i per això no vaig anar a cap més batalla. Els que vam anar cap a València vam quedar incomunicats amb Catalunya, ja que estava ocupada, i van quedar també tancats per Madrid, que també estava ocupat. La correspondència sortia de València amb vaixell, anava cap a alta mar, i desembarcava a Tarragona, però molts vaixells no arribaven a bon port ja que eren bombardejats per avions de Franco.

On era quan va acabar la guerra?

Jo era en un poble de Faura de los Valles de València, anomenat Venabitez, al costat de Burriana i a prop de Nules.

Què us va passar quan va acabar la guerra?

Jo estava en un xalet molt luxós amb un comandant i uns quinze soldats, i dormíem tots en les habitacions d'aquest xalet. Com que el cuiner que hi havia el van haver d'evacuar, jo havia de fer de furriel i de cuiner, i cada dia venien unes dones del poble a netejar-ho tot. El comandant per a poder menjar bé, feia constar als escriptors que érem 25 homes, i amb els aliments que ens donaven de més feiem canvis amb la gent del poble. Quan ja vèiem que la guerra s'acabava, el comandant em va cridar a soles i em va dir que si estava tacat de res o si m'havia posat en política, perquè, al cap de dos dies, ell marxava amb un vaixell de València cap a l'estranger, junt amb molts militars rojos que s'escapaven. Jo li vaig dir que no, perquè en acabar la guerra volia marxar cap a casa el més aviat millor, ja que jo no estava tacat de res. Al cap de dos dies, van marxar tots i ens vam trobar sense comandància. I van arribar els boines vermelles amb la bandera espanyola i van fer sortir tot els del poble dient que s'havia acabat la guerra. Tots nosaltres, veient que ja s'havia acabat la guerra, vam pensar que tenint el camió podíem anar cap a casa, i vam marxar tots amb el camió i una bandera blanca al capdamunt, i tot marxant ens vam trobar les carreteres plenes de tropes i camions dels nacionals que desplaçaven les seves tropes i que ens deixaven seguir, però vam arribar a un poble anomenat Burriana on hi havia un control, ens van fer tirar cap a la platja i allí hi havia centenars d'homes tancats en unes filferrades com en un camp de concentració. Tancats per la part de terra i limitats per l'aigua, de manera que si et volies escapar tan sols ho podies fer per l'aigua, nedant. Allí ens hi vàrem estar uns quants dies al ras, primer dos dies sense menjar, i després ens en van començar a donar, però molt poc (un tros de pa i una llauna de sardines per a tot el dia). Al cap d'uns dies, ens van fer formar a uns quants i ens van portar a un poble, que va ser per casualitat el mateix del que jo havia sortit feia poques setmanes i ens van portar a unes grans naus o magatzems de rentar taronges, que estaven tan plens de gent que ni tan sols et podies estirar. Allí vam passar tres o quatre dies sense menjar res i sols en podíem sortir per anar a una mena de trinxeres improvisades que feien de water. Jo, com que coneixia unes xicotes d'aquell poble, perquè eren les que ens feien la neteja quan érem en aquell xalet del comandant, els vaig escriure una nota en què els explicava la meva situació, i en la qual els demanava una mica de menjar, i vaig donar la nota a un vailet que hi havia fora de la nau, per una reixa. Al cap de poques hores van comparèixer amb una cassola d'arròs feta amb pells de fava, ja que elles també passaven gana, i ens la vàrem repartir entre cinc o sis amics, però de tan desacostumat com estava l'estómac sense menjar, aviat vàrem quedar amb les panxes inflades i sense poder menjar res, i l'arròs se'l van acabar els altres homes que hi havia a la nau. Al cap de quatre o cinc dies, com que allí estàvem en unes condicions deplorables, ens van fer sortir un a un, i a mesura que ens cridaven ens feien comparèixer davant d'un comitè el qual ens feia una sèrie de preguntes: si havia matat algú del poble, si pertanyia a algun grup polític... Com que jo no havia fet mai res, en van fer un paper perquè pogués anar a casa, i amb el qual m'havia de presentar al comitè del poble, quan hi arribés. Jo vaig anar cap a la Selva i em vaig presentar al comitè ensenyant-los el paper i van dir-me que m'havia de buscar dos avals; però un xicot que era del comitè, que era amic meu, va dir que ell mateix em faria d'aval, i vam anar a la guàrdia civil que em van lliurar de tot i vaig poder tornar a casa.

Com estava la seva casa en tornar de la guerra?

Estava una mica descuidada, ja que els meus dos germans van haver d'anar al front,

a fortificacions.

Com va ser la post-guerra?

La post-guerra... mira, molta gana, però nosaltres encara estàvem de sort, perquè la dona amb qui festejava tenia un hort propi, i allà podíem collir de tot. A l'estiu, jo hi anava i hi dormia cada dia, però a l'hivern m'havia de quedar a cal carreter, ja que no tenia mitjà de transport per anar de Valls a la Selva, i per anar-hi amb bicicleta feia massa fred. El 4 de gener ens vam casar, i al cap d'un any les coses van empitjorar: van començar a donar pa de moresc i s'havien de tenir cartilles de racionament per a tot. En fi, la post-guerra va ser dolenta per a tota Espanya en general.

Què en pensa, del règim de Franco? Va notar que hi havia una dictadura?

És clar. Franco era un dictador. Amb Franco hi va haver represàlies, un altre govern no ho hauria fet, però amb Franco, quan es va acabar la guerra, anaven a buscar les persones que havien matat gent de la dreta o tenien les mans brutes, els anaven a buscar casa per casa, se'ls emportaven a camps de concentració i després els afusellaven. Això mateix és el mateix que van fer amb Lluís Companys, que el van perseguir fins a França i el van afusellar al castell de Montjuïc de Barcelona.

Què recordes del règim? Què feia pensar que era una dictadura?

Mira, va durar set o vuit anys que anava tot racionat. El règim de Franco, com que era un règim il·legal, era un usurpador del govern, que havia tingut el poder per pebrots, però no perquè l'elegís ningú, ni les potències europees volien comerciar amb ell. Espanya necessitava importar molts aliments que necessitava, però, a canvi, en podia exportar pocs, per la qual cosa tots els aliments anaven racionats. Per això, mentre hi va ser ell, a Espanya es va patir molta gana. I mira si Franco tenia por, que mentre va ser al govern no va fer cap sortida a l'estranger.

Quines restriccions hi havia en la dictadura?

No hi havia llibertat, els diaris estaven censurats i no podien dir res del règim. A la primeria, si hi havia alguna dona que digués mal de Franco li rapaven el cap i la feien passejar per carrers cèntrics, i si era un home el tancaven. A la primeria, mataven molta gent, però després es va anar calmant. Tothom havia d'anar a missa, i sinó et feien la vida impossible.

Com valora avui el clima que es viu a Catalunya i a Espanya? Creu possible una altra guerra civil?

Una guerra, no ho crec. Ara, tampoc no crec que ens donin mai les llibertats que nosaltres, els catalans, voldríem. Però doncs, jo crec que mentre la gent es vagi guanyant la vida i hi pugui haver treball, per mi ja està bé el règim que hi ha. No crec que fos possible una altra guerra, perquè ja n'estem massa escarmentats, i per haver-hi una guerra Catalunya s'hauria de separar, i no crec que Catalunya sigui prou potent per viure ella sola. Ara, jo no sóc polític no ho sé, això és el que penso.

Quin és el seu ofici veritable?

El meu ofici és el de constructor de carros.

Quina primera matèria utilitzava?

Principalment, la fusta de freixa i alzina i de vegades el plàtan.

Feria servir ferro?

No, nosaltres no. Un carro es fa entre un fuster i un ferrer, ja que un "carreter" sense

un ferrer no podia fer cap carro, i a l'inversa. El secret del carreter és saber fer les rodes, que és el més difícil de fer.

Com fèieu les rodes?

Les rodes és allò més difícil de fer del carro, ja que és com una mena de secret. Hi ha com una tècnica molt complicada. La roda consisteix en buscar un arbre, una freixa, que ja és rodona de per si, i tallar-n'hi una rodanxa d'uns dos pams, i es deixa assecar dos o tres anys. Una vegada la fusta està seca, es tallen unes rodanxes que es posen en una espècie de torn i el centre de la rodanxa es posa al mig i es prem, i llavors allò roda al mig. Després, amb el ribot es treu tot el brut, la pell, l'escorça i s'arrodoneix. Una vegada ja està net i perfectament arrodonit, s'agafa un marcador i es marca allà on hi ha d'haver els forats; una vegada marcat, s'agafa un compàs i s'han de fer setze parts iguals, que seran els setze forats. Quan tens les setze parts, amb el compàs, marques una de les setze parts que ha de ser forat i llavors queda la carn que va d'un forat a l'altre, i hi senyales l'altre forat. Quan tens marcats els forats, et queden setze forats i setze parts de fusta. Llavors amb un regle senyales el forat, que és més petit. Quan tens els forats senyalats, els poses en una màquina que té un filabrequí molt gran i fas els forats fins arribar al mig. Una vegada fets els forats amb la màquina, amb unes gúbies que tenen forma d'angle es va buidant la fusta, de manera que es rebaixava la circumferència, i els forats és on es posaven els rajos. Els rajos tenen una alçada del radi de la circumferència, que com a mínim han de ser de vuit pams si el radi és de set, perquè es puguin posar a pressió. Al capdavant dels rajos, s'hi posa una metxa. Llavors resulta que si els forats on hi van els rajos tenen cinc centímetres, el raig n'ha de tenir sis, així com els fusters fan iguals els forats que els radis i llavors ho encolen, nosaltres no en fem servir de cola, i fem entrar els rajos a pressió. Com que el forat ha de ser més ample per passar-hi el raig, al raig se li fa una mica de punta i se l'entra a cops de mall a pressió. Quan ja tens els rajos posats, es torneja i es porta a cal ferrer, que hi posa uns cercols de ferro. Després s'ha de fer bullir la fusta perquè en reinflar es faci més gran i es fan entrar els rajos i les metxes a pressió i cops de mall, llavors es posa la corba i es talla la sobrant amb una serra. Una vegada fet això, aquí acaba la meva feina. Llavors el ferrer ha de col·locar els cercols de ferro, que han de ser almenys quatre centímetres més petits que la roda, i llavors el ferrer hi posa els cercols al foc perquè es facin més grans i quan ja s'han dilatat prou, es posen de seguida al voltant de la roda de manera que quan el ferro es va refredant va disminuint i el cercol queda acoblat a pressió estrenyent totes les peces de la roda, de manera que la roda queda llesta per transportar les tones de càrrega que calgui sense trencar-se. Aquest procediment, encara que no sembli gaire complicat, ho és bastant, perquè s'ha de fer tot amb molta precisió i molt bon ull, de manera que és un ofici que si no l'aprens bé i de petit... malament.

I la resta del carro?

La resta del carro ja és molt més fàcil de fer, és una feina que pot fer qualsevol fuster.

D'on procedia la primera matèria utilitzada?

Quasi tota procedia del país, fora de l'alzina que havia de ser del Pirineu, però la freixa, que es posa al botó de les rodes, era tota d'aquí.

On comercialitzaven el producte?

Veníem els carros als pagesos d'aquí Valls i dels seus voltants.

Els feien per encàrrec o sempre en tenien de fets?

Per encàrrec, per encàrrec. Cada carro s'ha de fer a la mida de l'animal que l'ha de portar; és com fer un vestit a mida.

No en fèieu cap sense que fos encarregat?

No, fora de quan ja va anar malament això dels carros, que n'avançàvem algun per si en venia algun de desesperat, però no ho fèiem de forma habitual.

Era empresari o treballava per a un altre?

Treballava per a l'amo del taller, que es deia Josep Badia.

Quin tipus d'empresa era? Quants eren?

L'empresa era particular d'aquest tal Badia, i en els bons temps hi havíem arribat a treballar tres treballadors, però normalment era jo sol i l'amo, però teníem tota classe de maquinària que ens ajudava.

Quin era el seu horari laboral?

A l'últim moment treballàvem les vuit hores, però el dissabte també treballàvem tot el dia, ja que quan jo vaig deixar de fer de carreter, encara no havien fet aquesta llei de no treballar el dissabte, i per això treballàvem 48 hores a la setmana.

Quines i com eren les eines que utilitzava en el treball?

Treballàvem la fusta i la buidàvem a base de gúbies, que eren una mena d'eines d'acer que tenen forma de triangle, i serveixen per a poder fer els forats quadrats. I també enformadors, martells, estenalles... i totes les altres eines que fa servir un fuster, però a més a més teníem tota mena de barrines per a fer les maces d'esclar llenya. En teníem de totes mides des de quatre centímetres fins a les petites de dos mil·límetres. Totes les eines estaven fetes d'acer.

Quins eren els sants de devoció de l'ofici de carreter?

Sant Josep, que era el patró dels fusters, però jo no en vaig sentir anomenar mai cap més.

En què va afectar la guerra civil en la seva vida professional?

De fet, no em va afectar per a res, perquè em van guardar la feina, cosa que no era obligada en aquell temps. Em va agafar la guerra tot just d'acabar el servei i llavors em van cridar cap al front, i vaig ser dos anys fora, i quan es va acabar la guerra, vaig tornar i em van tornar a agafar al mateix lloc, vaig ser l'únic treballador de la casa que hi vaig ser fins que es van acabar els carros cap allà el 1963.

Us van ocupar o incautar el negoci durant la guerra?

No, no hi van fer res. Només hi havia fusta i màquines i no n'havien de fer res.

On estava ubicada l'empresa?

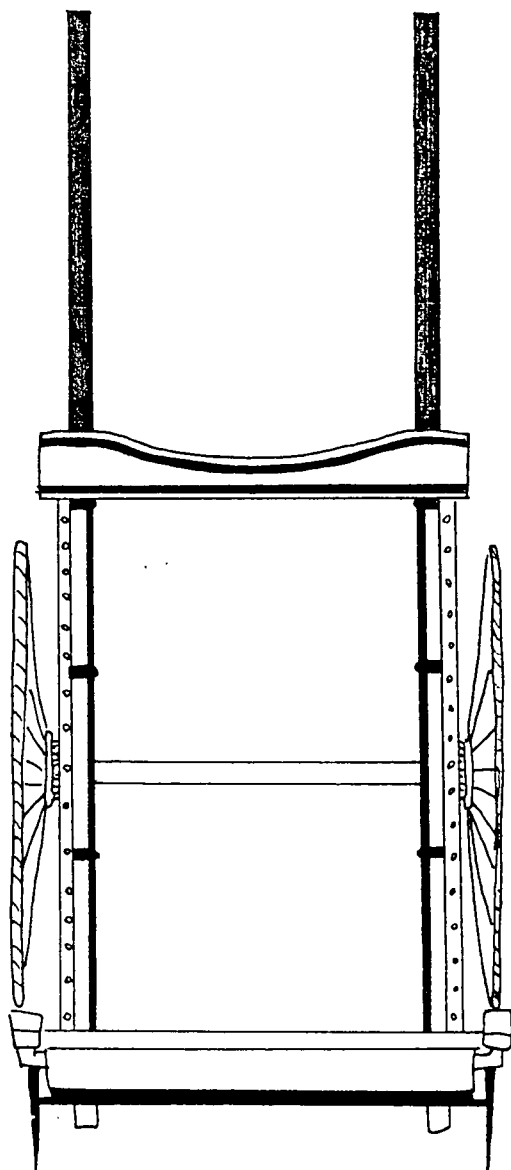
A l'actual carretera de Montblanc.

Que hi havia altres llocs on feien carros, aquí a Valls?

Uii! Llavors era el que ara són cotxes. Quan jo vaig venir a Valls hi havia tretze cases que en feien, però totes sense maquinària ni treballadors, ja que eren negocis petits i familiars. Allà on treballava jo era l'únic que tenia maquinària, ja que els altres, si havien de serrar fustes havien d'anar a les màquines de serrar, mentre que nosaltres teníem màquina de serrar, planejadora, màquina de fer estakes... Ho teníem tot. A poc a poc, però, aquells 13 van anar plegant, per falta de feina, i vam haver de plegar nosaltres i tot.

Que van ser els últims en plegar?

No, encara quedava un tal Bonet amb el seu fill, però feien poca cosa.

Defineixi l'ofici que feia. Què representava per a vostè?

A mi, m'agradava molt, però és un ofici molt pesat, ja que, així com un fuster pot treballar a l'interior i a l'hivern no tenen fred i a l'estiu no tenen calor, nosaltres sempre havíem de ser a fora, tant per a fer l'escalada com per a posar tots els cèrcols a les rodes. A més a més, s'havia de fer anar tot el dia el mall, i això sempre és pesat; a la feina en teníem un de trenta-dues lliures, que tan sols el fèiem servir per fer entrar la caixa dins el botó.

Si tornés a néixer, canviaria de feina?

No, tornaria a fer el mateix; no me'n vaig penedir mai, tot i que avui en dia no seria tan pesat, ja que hi han moltes millores.

Esquema d'un carro

Un carro està format per dues parts principals: les rodes i l'escalada.

La roda.- És la part més difícil de fer d'un carro, i està composta de diverses parts:

- El botó.- És la part central de la roda i està format per diverses peces. És de freixe.

- Els rajos.- Van des del botó fins a la corba. Han de ser d'alzina.

- Les metxes.- No es poden fer fins que els rajos s'han afegit al botó. Estan fetes d'alzina.

- El torelló o pigot.- Serveix per ajuntar una corba amb la del seu costat abans de posar el cercol.

- Falques.- Serveixen per a aguantar fort la corba de fusta.

- La corba o pina.- Agafa els rajos de dos en dos. És d'alzina.

- El cercol.- Estreny la roda i evita que es desmunti. Ha de ser de ferro.

El botó està format per diverses parts, i ha de ser de fusta de Freixe.

- Eix.- Es troba a l'interior de tot, i és una bara de ferro colat.

- Caixa.- És un cilindre de ferro que fa de coixinet i que conté l'eix i l'aïlla de la fusta perquè no es desgasti.

- Xaveta.- És un ferro que s'acaba en ganxo i que serveix per assegurar que la roda no surti de l'eix.

L'Escalada és la part del carro menys costosa de fer i no té cap secret. La pot fer qualsevol fuster. L'escalada ha de fer-se a mida de l'animal i es fa al gust del consumidor. Està tota feta de fusta i és com una caixa, a banda i banda de la qual hi enganxem les dues rodes i al davant hi va l'animal enganxat a les barres.